

Eesti sisemajanduse koguprodukti prognoosimisest

Mihkel Täht

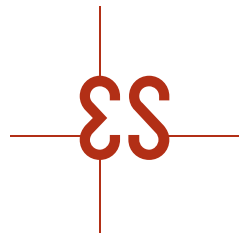
Statistikaamet

90

EESTI STATISTIKA
1921–2011

EESTI
STATISTIKA

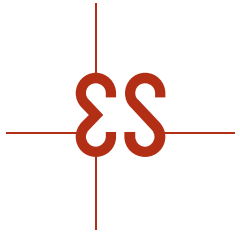
Sisukord

- Sissejuhatus
- Põhidefinitsioonid: sisemajanduse koguprodukt (SKP), $ARIMA(p,d,q)(P,D,Q)_s$ mudelid
- Lühidalt metoodikast
- SKP prognoosid: 1. ja 2. ning 3. kvartal 2012
- Järeldused

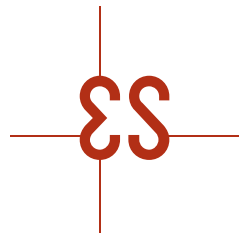

Sissejuhatus

- Riigi makromajandusliku olukorda on võimalik hinnata teatud koondnäitajate (tarbija- ja tootjahinnaindeks, SKP, monetaarsed ja teised indikaatorid) ja/või nende käitumise analüüsi kaudu;
- Väga oluline näitaja on SKP, mida statistikaasutused avaldavad teatud hilinemisega;
- Kui me tahame saada andmeid varem, siis tuleks lähtuda SKP prognoosidest vaatamata sellele, et täpsus võib olla mitte eriti hea;
- Ettekandes lähtutakse kahest prognoosimise meetodist:
 1. SKP prognoosimine sesoonse *ARIMA* mudeli abil;
 2. SKP aegrea jaotamine nähtamatuteks komponentideks (trend, sesoonne ja irregulaarne komponent) ja nende komponentide hilisem prognoosimine.

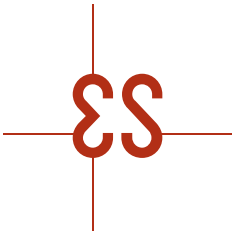
Põhidefinitsioonid

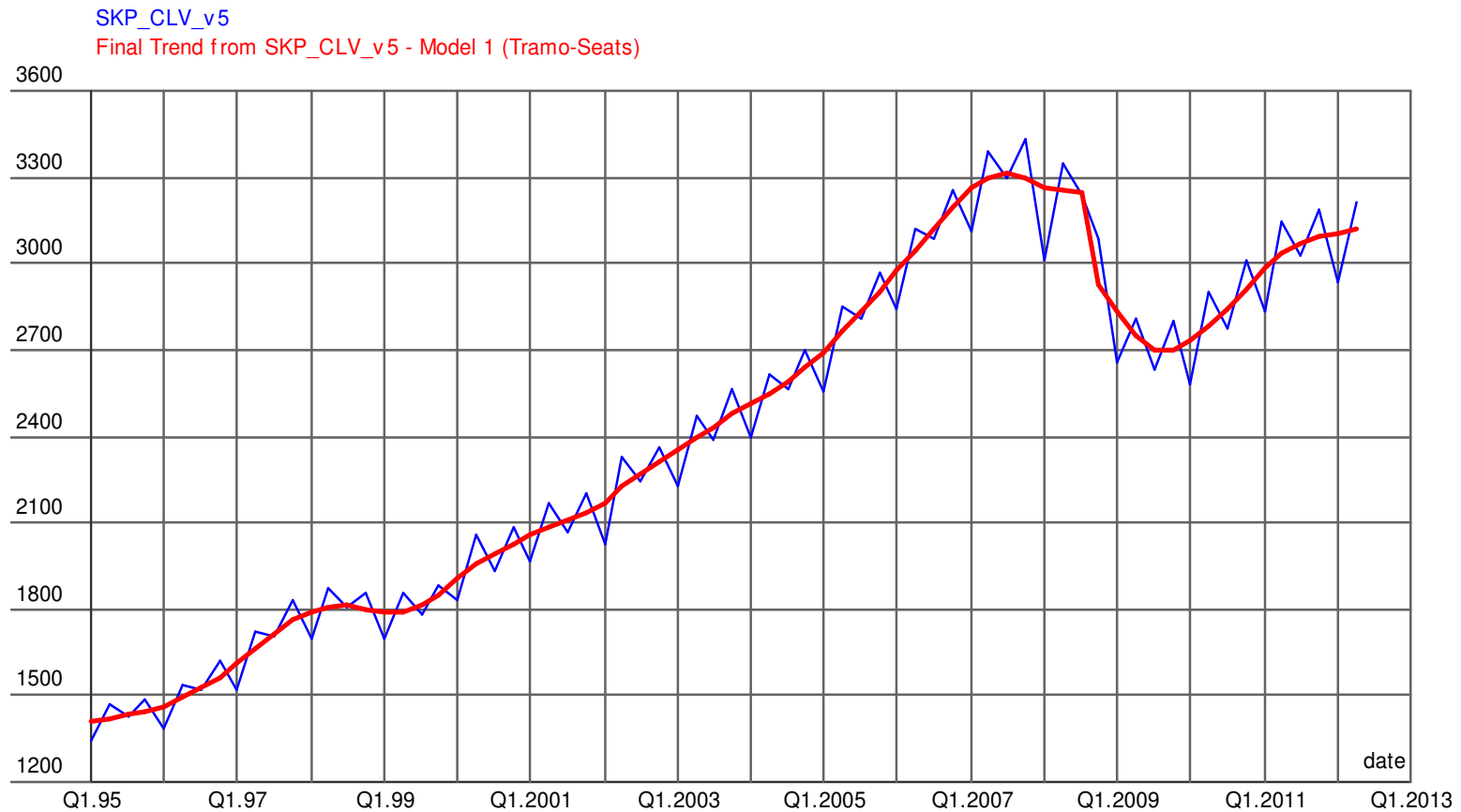
Sisemajanduse koguprodukt (SKP) turuhindades

SKP turuhindades on residendist tootmisüksuste tootmis-tegevuse lõpptulemus. Seda on võimalik määrata kolmel viisil:

- a) SKP on erinevate institutsionaalsete sektorite või majandusharude kogulisandväärtus, millele on lisatud netoototemaksud;
- b) SKP on residendist institutsionaalsete üksuste kaupade ja teenuste lõppkasutuse summa (tegelik lõpptarbimine ja kapitali kogumahutus), millele on lisatud kaupade ja teenuste netoeksport;
- c) SKP on kogumajanduse tulude moodustamise konto kasutamise poole summa (hüvitised töötajatele, tootmis- ja impordimaksude ja -subsiidiumide vahe ning tegevuse ülejääk ja segatulu).

Eesti SKP, aheldatud väärtus *referentsaasta 2005, miljonit euro*

Sesoonsed $ARIMA(p,d,q)(P,D,Q)_s$ mudelid

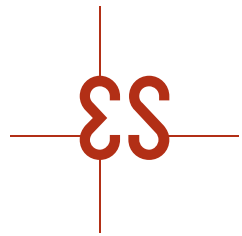
ARIMA – AutoRegressive Integrated Moving Average

Sesoonsust arvestava $ARIMA(p,d,q)(P,D,Q)_s$ mudeli üldkuju on järgmine:

$$(1 - \Phi_1 B - \Phi_2 B^2 - \dots - \Phi_p B^p)(1 - \phi_1 B^s - \phi_2 B^{2s} - \dots - \phi_p B^{ps})(1 - B)^d (1 - B^s)^D Y_t = c + (1 - \Theta_1 B - \Theta_2 B^2 - \dots - \Theta_q B^q)(1 - \theta_1 B^s - \theta_2 B^{2s} - \dots - \theta_Q B^{Qs})u_t,$$

kus B on tagasinihke operaator, ehk $BY_t = Y_{t-1}$,

ning u_t on valge müra, mille keskväärtus on null ja dispersioon V_u .

Sesoonsed ARIMA mudelid

- d ja D on vastavalt diferents ja sesoonne diferents;
- p ja q ning P ja Q on vastavalt auto-regressiivse ja libiseva keskmise ning sesoone auto-regressiivse ja libiseva keskmise järk;
- $s = 4$ või 12 .

***ARIMA(0,1,1)(0,1,1)_s* mudel**

Väga levinud on $(0,1,1)(0,1,1)_s$ mudel – *airline model* ehk lennureisijate mudel. Selle üldkuju on:

$$(1 - B)(1 - B^s)Y_t = (1 - \Theta_1 B)(1 - \theta_1 B^s)u_t.$$

Kvartaalsete aegridade puhul on mudel niisugune:

$$Y_t - Y_{t-1} - Y_{t-4} + Y_{t-5} = u_t - \Theta_1 u_{t-1} - \theta_1 u_{t-4} + \Theta_1 \theta_1 u_{t-5}$$

***ARIMA(p,d,q)(P,D,Q)_s* mudelid**

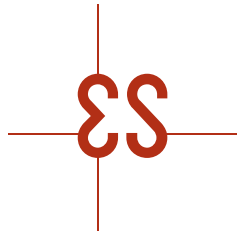
Eeldame, et p , d , q ja P , D , Q rahuldavad tingimusi:

$$p, q = 0, 1, 2, 3;$$

$$d = 0, 1, 2;$$

$$P, D, Q = 0, 1.$$

Sellisel juhul saame kokku 384 võimalikku mudelit.

Lühidalt metoodikast

Proгноосиде арвутамисе võimalused

- Meie lähtusime kahest võimalusest: прогноосимине *ARIMA* mudeli abil ja aegrea jaotamine nähtamatuteks komponentideks, nende interpoleerimine polünoomide abil ning hilisem прогноосимине;
- Aegrea nähtamatud komponendid on: trend, sesoonne ja irregulaarne komponent;
- Komponendid, välja arvatud irregulaarne, interpoleerisime sobivate polünoomide abil;
- Eeldame, et irregulaarne komponent kujutab endast valget müra;
- Testimiseks valisime 10 mudelit kumbki meetodi jaoks.

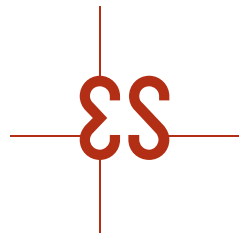
Sobiva polünoomi leidmine

- Mis järku polünoomi valida? Selle kindlakstegemiseks kasutati *Akaike* informatsioonikriteeriumi (*AIC*), mis põhineb jääkide ruutude summal. *AIC* arvutamise valem on järgmine:

$$AIC = \log\left(\frac{RSS}{T}\right) + \frac{2k}{T},$$

kus *RSS* on jääkide ruutude summa ja *k* on hindamiseks vajaminev parameetrite arv.

- Parima tulemuse annab väikseima *AIC* väärtusega polünoom.

Proгноosi vigade hindamine

Selleks kasutati kahte kriteeriumi :

1. *RMSE (Root Mean Squared Error):*

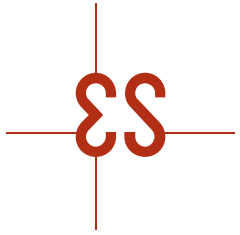
$$RMSE = \sqrt{\frac{1}{h} \sum_{t=T+1}^{T+h} (y_t - Y_t)^2},$$

2. *TIC (Theil Inequality Coefficient):*

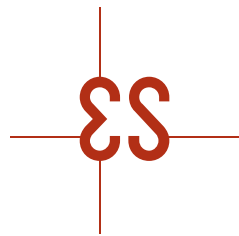
$$TIC = \frac{\sqrt{\frac{1}{h} \sum_{t=T+1}^{T+h} (y_t - Y_t)^2}}{\sqrt{\frac{1}{h} \sum_{t=T+1}^{T+h} y_t^2} + \sqrt{\frac{1}{h} \sum_{t=T+1}^{T+h} Y_t^2}}.$$

Kasutatud tarkvara

- *ARIMA* mudelite ja prognooside arvutamiseks on kasutatud Eurostati tellimusel loodud aegridade sesoonse korrigeerimise tarkvara *DEMETRA+*;
- Sama tarkvara on kasutatud ka aegrea jaotamiseks komponentideks;
- Polünomiaalsete mudelite arvutamiseks ja nende hindamiseks on kasutatud tarkvara *Eviews 5.0*;
- Prognooside hindamiseks (statistikute *RMSE* ja *TIC* abil) on kasutatud:
 - a) *ARIMA* mudelite puhul - *Exceli* vahendusel loodud tabelid,
 - b) trendi ja sesoonse komponendi puhul - tarkvara *Eviews* arvutatud väärtused.

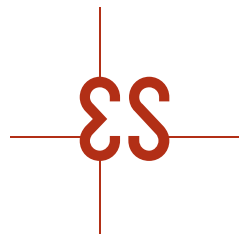
Tulemused

SKP prognoos: 1. kvartal 2012

Mudelid	<i>RMSE</i>	<i>TIC*1000</i>	SKP kasv (prognoos)	SKP kasv (tegelik)
<i>ARIMA_1</i> (010 111)	57.7	9.9	4.5	3.4
<i>ARIMA_2</i> (110 110)	81.5	13.8	4.7	
<i>ARIMA_3</i> (111 011)	90.1	15.5	5.3	
Trend_1	2.8*	4.8*	3.8	
Trend_2	3.3*	5.7*	4.2	

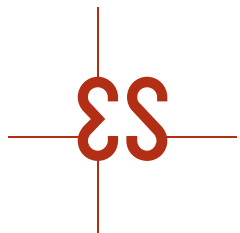
* - arvutused on tehtud vaid trendi jaoks

SKP prognoos: 2. kvartal 2012

Mudelid	<i>RMSE</i>	<i>TIC*1000</i>	SKP kasv (prognoos)	SKP kasv (tegelik)
<i>ARIMA_1</i> (011 011)	50.2	8.5	2.6	2.2
<i>ARIMA_2</i> (010 111)	55.6	9.5	2.8	
<i>ARIMA_3</i> (110 110)	84.3	14.4	3.5	
Trend_1	4.8*	0.9*	1.8	
Trend_2	5.5*	0.9*	2.0	

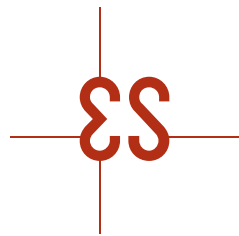
* - arvutused on tehtud vaid trendi jaoks

SKP viimane revideerimine* *muutus, protsentipunkti*

	2009	2010	2011	2012
I kvartal	1.6	1.2	0.4	-0.1
II kvartal	1.0	0.8	-0.1	
III kvartal	-1.0	0.7	0.8	
IV kvartal	-0.8	1.6	1.4	

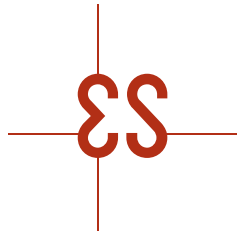
Allikas: Tõnu Mertsina, Sisemajanduse koguprodukti regulaarne revisjon 2012. aastal. vt <http://www.stat.ee/dokumendid/64756>

SKP prognoos: 3. kvartal 2012

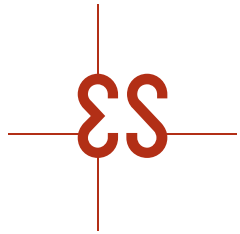
Mudelid	<i>RMSE</i>	<i>TIC*1000</i>	SKP kasv (prognoos)	SKP kasv (tegelik)
<i>ARIMA_1</i> (110 011)	42.9	6.8	2.2	avaldatakse novembris
<i>ARIMA_2</i> (011 011)	43.8	7.3	2.3	
<i>ARIMA_3</i> (111 011)	44.0	7.3	2.3	
Trend_1	6.4*	1.1*	1.4	
Trend_2	8.8*	1.5*	2.2	

* - arvutused on tehtud vaid trendi jaoks

Järeldused

- SKP prognoosimine on teostatav ka suhteliselt lihtsate mudelite abil, kuid selle tulemus ei pruugi olla piisavalt täpne;
- ARIMA meetodil tehtud prognoosi tulemused on sageli ülehinnatud;
- SKP prognoosimine komponentide (trend, sesoonne ja irregulaarne) kaudu võib anda alahinnatud tulemuse;
- Need meetodid on rakendatavad näiteks siis, kui on vaja võimalikult kiiresti saada ülevaate SKP lühiajalise käitumise kohta.

TÄNAN TÄHELEPANU EEST!